

ถอดบทเรียนชุมชนคุณธรรมต้นแบบของบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Lessons Learned from Ban Sainoi's Moral Community Prototype in Bang Ban District, Phranakhon Si Ayutthaya Province

ธนกร ประจันตะเสน / Thanaporn Prachantasena

นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Graduate Student in Master of Arts, the Leadership in Society Business and Politics Program,
College of Social Innovation, Rangsit University

จักร ธิติลักษณ์ / Dhachakorn Thitiluck

อาจารย์ ดร.ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Lecturer Dr. of the Master of Arts, the Leadership in Society Business and Politics Program,
College of Social Innovation, Rangsit University

วันที่รับบทความ 25 เมษายน 2566 / แก้ไขบทความ 4 สิงหาคม 2566 / ตอบรับบทความ 9 สิงหาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) ถอดบทเรียนและสร้างรูปแบบ (Model) กระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลัก 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ 2) ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ 3) ผู้เกี่ยวข้องในมิติด้านศาสนาของชุมชน และ 4) ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านไทรน้อย หมู่ 1 – หมู่ 10 ผลการวิจัยพบว่าการดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนบ้านไทรน้อยให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ สอดคล้องตามหลักเกณฑ์ 9 ขั้นตอน ของกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งการขับเคลื่อนชุมชนนั้นดำเนินการโดยกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นผู้กำหนดคุณธรรมเป้าหมาย การจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมต่าง ๆ โดยมีแนวทางในการกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับหลัก 3 มิติ คือ หลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม มาแก้ปัญหาของชุมชน และบ่มเพาะคุณธรรมความดีที่อยากทำ นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนบ้านไทรน้อยมีองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง 2) พื้นฐานของคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข 3) มีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน ผ่านกระบวนการ

ประชุมปรึกษาหารือ และสร้างการมีส่วนร่วมให้คนในชุมชนร่วมแสดงความเห็น 4) มีช่องทางการติดต่อสื่อสารที่เข้าถึงคนในชุมชนอย่างทั่วถึง และ 5) สามารถประสานความร่วมมือกันระหว่างผู้นำชุมชน คนในชุมชน วัดในชุมชน และส่วนราชการ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ผ่านการทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน

คำสำคัญ: ถอดบทเรียน ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ พระนครศรีอยุธยา

Abstract

The purposes of this qualitative research were: 1) to study the operational process of becoming a moral community prototype of Ban Sainoi Community, Bang Ban District, Phranakhon Si Ayutthaya Province and 2) to extract lessons learned and create a model of the practical steps involved in being a moral community prototype of Ban Sainoi Community, Bang Ban District, Phranakhon Si Ayutthaya Province. The data were collected via informal interviews, in-depth interviews, and non-participant observation. The key informants consisted of 4 groups: 1) official community leaders, 2) unofficial community leaders, 3) those involved in the community's religious dimension, and 4) Ban Sainoi Community residents from Moo 1 – 10. The results revealed that the implementation of Ban Sainoi Community to become a moral community prototype complied with the 9-step criteria of the Ministry of Culture. The community drive was operated by a group of community leaders who developed moral goals along with preparing ethical promotion plans and activities. Guidelines for determining such activities were consistent with the three dimensions, i.e., religious principles, Sufficiency Economy Philosophy, and good cultural ways, to solve community problems and cultivate the virtues and good deeds. It was also found that Ban Sainoi Community had components of social capital that were important factors in driving the community to become a moral community prototype, namely, 1) strong community leaders, 2) the basis of community residents living together peacefully, 3) shared moral goals of the residents through the meeting process and participation in the opinion expression, 4) communication channels reaching people throughout the community, and 5) the cooperation among community leaders, community residents, temples, and government sectors to operate ethical promotion via participatory activities.

Keywords: Lessons Learned, Moral Community Prototype, Phranakhon Si Ayutthaya

1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) โดยมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตามโมเดลพัฒนาประเทศไทย 4.0 ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยปัญญา สร้างความเข้มแข็งจากภายใน เพื่อแก้ไขปัญหาปากท้องและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านกลไกภาคประชารัฐ และให้คนในชาติ มีความพร้อมทั้งกายใจ สติปัญญา ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงามและคุณค่าความเป็นไทย มีวินัย มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งในส่วนของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดี รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) อันเป็นแผนส่งเสริมคุณธรรมฉบับแรกของไทย โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เพื่อขับเคลื่อน ให้เกิด “คุณธรรมนำการพัฒนา” มีเป้าหมายพัฒนาชุมชน องค์กร ให้มีคุณธรรมเพื่อก้าวสู่ “สังคมคุณธรรม” และนำมิติทางศาสนามาร่วมแก้ไขปัญหาการพัฒนาชุมชนดังกล่าว โดยมีแนวคิดในการส่งเสริมให้คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในทุกพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนคุณธรรมเพื่อนำไปสู่สังคมคุณธรรม ซึ่งได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นนโยบายหลักในการขับเคลื่อน เน้นการสร้างจิตสำนึกและกระตุ้นให้คนในชุมชนสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยการค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน ตลอดจนค้นหาความต้องการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยหลัก “ระเบิดจากข้างใน” (กระทรวงวัฒนธรรม, 2561, หน้า 34 - 36) ทั้งนี้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ได้กำหนดระดับของชุมชนคุณธรรมไว้ 3 ระดับ ได้แก่ 1) ชุมชนส่งเสริมคุณธรรม 2) ชุมชนคุณธรรม และ 3) ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ซึ่งชุมชนคุณธรรมต้นแบบนั้น หมายถึง ชุมชนคุณธรรมที่ดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมจนประสบความสำเร็จในเชิงประจักษ์ ทั้งในด้านกระบวนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนที่ส่งผลในเชิงบวก มีการทำความดีเพิ่มขึ้น ปัญหาเชิงคุณธรรมลดลง และมีแนวโน้มเกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เกิดความยั่งยืน ทำให้คนในชุมชนมีความสุข มีองค์ความรู้สามารถถ่ายทอดและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชนอื่นได้ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2561, หน้า 33)

ชุมชนบ้านไทรน้อย ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นชุมชนที่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย หาเลี้ยงชีพด้วยการเกษตร ทำนา ทำไร่ ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงยังสืบทอดตำราอาหาร ตำราขนมไทย รวมถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ตกทอดสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน อีกทั้งยังเป็นชุมชนที่มีความเชื่อความศรัทธา ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยวัดทั้ง 5 แห่งในชุมชนเป็นจุดเชื่อมโยง ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน มีการรวมพลัง บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ตลอดจนราชการส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ชุมชนแห่งนี้ยังสามารถอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน และนำมาถ่ายทอดผ่านกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีผู้นำชุมชนและตัวแทนชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวให้แก่ผู้เข้ามาเรียนรู้ ตลอดจนเป็นแหล่งศึกษาดูงานของหน่วยงานรัฐและเอกชนในด้านต่าง ๆ ด้วย และจากการที่ผู้นำ

ชุมชนและชาวชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนได้ดี มีผลงานโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ในระดับประเทศ คือ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนึ่งใน 100 สุดยอดชุมชนคุณธรรมต้นแบบในปี พ.ศ. 2563 จากกระทรวงวัฒนธรรม (กระทรวงวัฒนธรรม, 2563, หน้า 136) ซึ่งคัดเลือกจากชุมชนคุณธรรมทั่วประเทศกว่า 21,775 แห่ง และได้รับรางวัลชุมชนคุณธรรมต้นแบบโดดเด่นระดับประเทศ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 จากกระทรวงวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่า ชุมชนแห่งนี้ประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา ถอดบทเรียนชุมชนคุณธรรมต้นแบบของบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำมาซึ่งองค์ความรู้ในกระบวนการจัดการและดำเนินการยกระดับชุมชนคุณธรรมต้นแบบในพื้นที่อื่นต่อไป

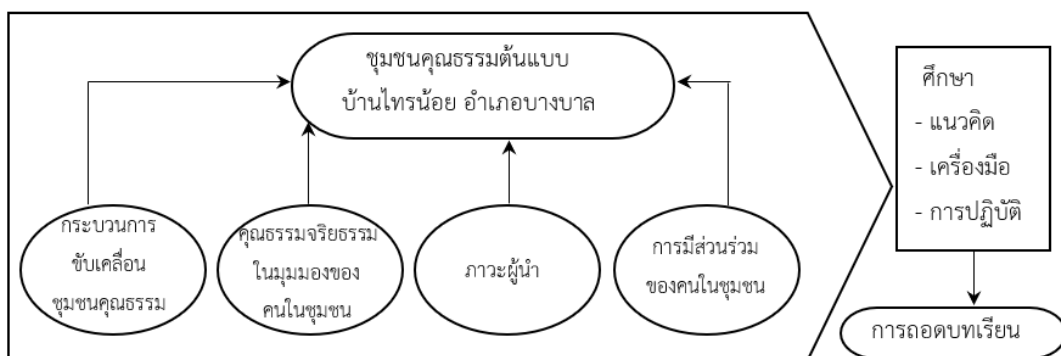
2.วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 เพื่อถอดบทเรียนและสร้างรูปแบบ (Model) กระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดจากหลักการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนคุณธรรม (กระทรวงวัฒนธรรม, 2561, หน้า 34 - 49) จึงได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนคุณธรรม, แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม , แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ , แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และแนวคิดเกี่ยวกับการถอดบทเรียน แล้วนำมาทำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative perspective) ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนแบบเฉพาะเจาะจง โดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ใช้เทคนิคการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน (System Analysis) และถอดบทเรียนด้วยรูปแบบการปฏิบัติ (Action Learning Model) เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนคุณธรรมระดับต้นแบบ ทั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (purposive Sampling) โดยเลือกพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ชุมชนบ้านไทรน้อย ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากเป็นชุมชนคุณธรรมที่ได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงวัฒนธรรมให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบโดดเด่น ในปี พ.ศ. 2564 ตามหลักเกณฑ์ 9 ขั้นตอน ของกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ได้กำหนดให้ ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ต้องผ่านเกณฑ์ประเมินระดับที่ 1 ระดับที่ 2 และดำเนินการข้อ 7 – 9 ทุกข้อ ไม่น้อยกว่าข้อละ 1 คะแนน และมีผลรวมคะแนนข้อ 1-9 ไม่น้อยกว่า 12 คะแนนโดยมีรายละเอียดตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินชุมชนคุณธรรม จำนวน 9 ขั้นตอน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2561, หน้า 45 – 50) ดังนี้

เกณฑ์ประเมินระดับที่ 1 การประเมินกระบวนการพัฒนาชุมชน

- 1) ชุมชนมีผู้นำและคนในชุมชนเห็นพ้องร่วมกันประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรม โดยมีจำนวนครัวเรือน 80.00% ขึ้นไป ที่ร่วมประกาศเจตนารมณ์โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษร
- 2) ชุมชนร่วมกันกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย และกำหนด “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” โดยมีจำนวนครัวเรือน ตั้งแต่ 80.00% ขึ้นไป ที่ร่วมกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย อย่างน้อย 3 เรื่อง
- 3) ชุมชนร่วมกันจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนเกี่ยวกับปัญหาที่อยากแก้ และความดีที่อยากทำ ซึ่งเป็นความต้องการของคนในชุมชนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน (การระเบิดจากข้างใน) โดยมีจำนวนครัวเรือน ตั้งแต่ 80.00% ขึ้นไป มีส่วนร่วมประชุมประชาคม จัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนโดยมีการมอบหมายผู้รับผิดชอบชัดเจน

เกณฑ์ประเมินระดับที่ 2 การประเมินกระบวนการและการดำเนินงานตามแผน

- 4) ความสำเร็จของชุมชนตามแผนส่งเสริมคุณธรรม โดยชุมชนมีการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชน และมีการส่งเสริมการทำความดี เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสาหรืออื่น ๆ ตามที่ระบุไว้ในแผนฯ จากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและได้รับการสนับสนุนทรัพยากรและหรือเงินทุนจากหน่วยงานภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยมีการดำเนินการตามแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้ สำเร็จตั้งแต่ 60.00 % ขึ้นไป และเป็นไปตามเป้าหมายของกิจกรรมที่กำหนดไว้

5) ชุมชนมีการติดตามประเมินผลสำเร็จ เพื่อทบทวน ปรับปรุง แผนส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนให้มีคุณภาพและบรรลุผล โดยมีการประเมินและรายงานผลสำเร็จ และการทบทวน ปรับปรุงแผนฯของชุมชนที่มีคุณภาพ

6) ชุมชนมีการประกาศยกย่องเชิดชูบุคคลผู้ทำความดีและหรือบุคคลผู้มีคุณธรรมในชุมชน และหรือบุคคลอื่นที่ทำความดีให้กับชุมชน โดยมีการประกาศยกย่องเชิดชูบุคคลผู้ทำความดีและหรือบุคคลผู้มีคุณธรรมในชุมชนและหรือบุคคลอื่นที่ทำความดีให้กับชุมชน อย่างน้อย 2 ครั้งต่อปี

ประเมินระดับที่ 3 การประเมินกระบวนการดำเนินงานตามแผนและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง

7) ความสำเร็จของชุมชนบรรลุผลตามแผนส่งเสริมคุณธรรมโดยชุมชนมีการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชนทำให้ปัญหาของชุมชนได้รับการแก้ไข และมีการส่งเสริมการทำความดีเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสาหรืออื่น ๆ ตามที่ระบุไว้ในแผนฯ จากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและได้รับการสนับสนุนทรัพยากรและหรือเงินทุนจากหน่วยงานภาค ประชากรในพื้นที่ ทำให้คนในชุมชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่ลักขโมย ไม่เล่นการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด มีการเก็บออมเงิน มีรายได้เพิ่ม ฯลฯ ทำให้คนในชุมชนมีความสุข โดยมีการดำเนินการตามแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้ มีผลสำเร็จ 70.00 - 79.99% และเป็นไปตามเป้าหมายของกิจกรรมที่กำหนดไว้ และมีการประเมินความพึงพอใจของคนในชุมชน และมีผลการประเมินความพึงพอใจ 70.00 - 79.99%

8) ชุมชนมีการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ใน 3 มิติ คือ การนำหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม มาแก้ปัญหของชุมชน และบ่มเพาะคุณธรรม ความดีที่อยากทำ ครบทั้ง 3 มิติ

9) ชุมชนมีองค์ความรู้จากการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ สามารถเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดให้กับชุมชนอื่น ๆ เข้าศึกษาดูงานได้ หรือไปเผยแพร่ผลงานให้กับหน่วยงาน/ชุมชนอื่นๆ ไม่น้อยกว่า 3 ครั้งต่อปี

4.1 การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการดำเนินการศึกษา โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากลักษณะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ดังนี้

1) ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนันตำบลไทรน้อย และผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5

2) ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประธานกลุ่มโฮมสเตย์ ปราชญ์ชาวบ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

3) ผู้เกี่ยวข้องในมิติด้านศาสนาของชุมชน ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดปราสาททอง มรรคนายกวัดปราสาททอง มรรคนายกวัดเก้าห้อง มรรคนายกวัดท่าสุทธาวาส และมรรคนายกวัดไทรน้อย

4) ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านไทรน้อย หมู่ 1 – 10 จำนวน 10 คน

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ในระหว่างเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2566 ซึ่งเป็นการพูดคุยระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ต้องการโดยใช้การสัมภาษณ์รูปแบบต่าง ๆ กัน ดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เคร่งครัดในเรื่องขั้นตอนและลำดับของคำถาม เป็นการชวนพูดคุย การเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้วิจัยกับคนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ทราบบริบทและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – Depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยมีทิศทาง (Guided conversation) เพื่อให้ได้ประเด็นตามกรอบการศึกษา โดยกำหนดโครงสร้างของคำถามไว้ในขณะสัมภาษณ์จะไม่เป็นการสอบถามเป็นข้อคำถามโดยตรง แต่ดำเนินการโดยใช้วิธีสนทนาอย่างเป็นกันเองเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลอธิบายข้อมูลในเชิงลึกอย่างไม่กดดันและตอบตามความเป็นจริง ซึ่งในระหว่างการสัมภาษณ์อาจมีประเด็นที่หลากหลายกว้างขวางออกไปเกินกว่าประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยต้องการ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องควบคุมการสนทนาให้อยู่ในประเด็นที่ต้องการทราบเท่านั้น

3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) มีการสังเกตควบคู่กันไประหว่างการเก็บข้อมูล โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ ขณะที่ออกเก็บข้อมูล ซึ่งการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมคือ การที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอกโดยไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนกระทำอยู่ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลทางกายภาพของชุมชน ลักษณะชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ หรือความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและการประมวลผล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยใช้หลักการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Approach Analysis) ซึ่งเป็นการพรรณนาที่มุ่งแสดงให้เห็นภาพของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องและสะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมของคนชุมชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง ให้ไปสู่การเป็นชุมชนคุณธรรม และยกระดับชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมในระดับต้นแบบ

5. ผลการวิจัย

ถอดบทเรียนชุมชนคุณธรรมต้นแบบของบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

5.1 กระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ กลุ่มผู้เกี่ยวข้องในมิติด้านศาสนาของชุมชน และกลุ่มประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านไทรน้อย หมู่ 1 - 10 ส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนคุณธรรมไม่มากนัก ทั้งนี้ ในทัศนะของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นว่าชุมชนคุณธรรม คือ ชุมชนที่คนในชุมชนต่างมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น การให้เกียรติต่อกันโดยไม่ก้าวล่วงความเป็นส่วนตัว คนในชุมชนมีศีลธรรม ทำกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง และมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่ดีงาม ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มนี้ ยังไม่สามารถอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและวิธีการขับเคลื่อนให้ชุมชนเป็นชุมชนคุณธรรมต้องดำเนินการอย่างไร แต่รับทราบ bahwa ชุมชนได้รับการคัดเลือกให้ได้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ส่วนกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ จะอธิบายว่า กระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมนั้น คือ การดำเนินการด้านคุณธรรม ตามแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้ร่วมกัน โดยยึดหลักความพอเพียง มีการวางแผนการทำงาน การรวมตัวกันเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง เริ่มจากผู้นำทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง มีการประชุมและรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอเพื่อพัฒนาชุมชน ส่วนการดำเนินการตามเกณฑ์การประเมินชุมชนคุณธรรมทั้ง 9 ขั้นตอนนั้น จะมีเฉพาะกลุ่มผู้นำการขับเคลื่อนชุมชน ซึ่งในที่นี้ คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และกลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการบางส่วน ที่ทราบข้อมูลและทราบกระบวนการดำเนินงานขับเคลื่อน

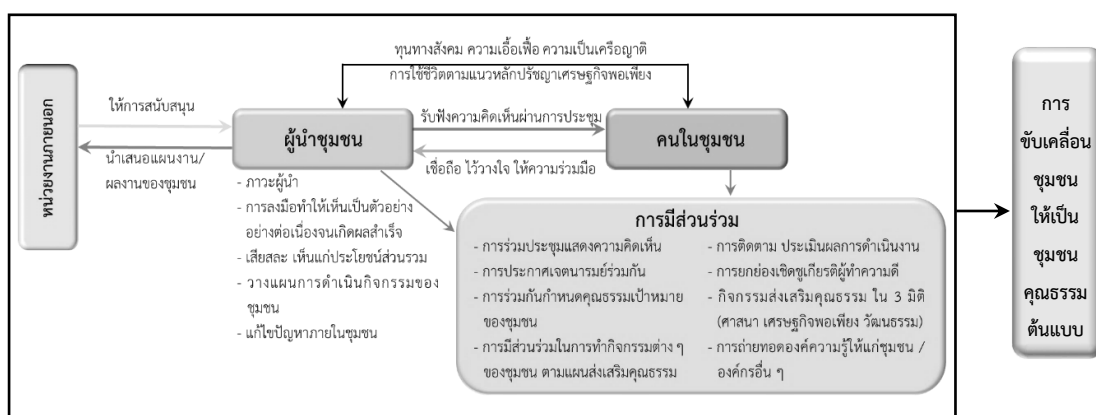
กระบวนการดำเนินงานในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมของชุมชนบ้านไทรน้อย จะเริ่มจากผู้นำระดมความคิดจากกลุ่มผู้นำชุมชนแล้วประชุมปรึกษาร่วมกับคนในชุมชนและวัดทั้ง 5 วัดในชุมชนผ่านการประชุม โดยกำหนดรูปแบบการดำเนินการจากการวิเคราะห์สิ่งที่ชุมชนอยู่เดิม สิ่งที่เป็นปัญหา และสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น (ปัญหาที่อยากแก้ และความดีที่อยากทำ) แล้วร่วมกันประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรม มีการตั้งคณะกรรมการและมอบหมายผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตามแผนส่งเสริมคุณธรรม จำนวน 41 กิจกรรม อาทิ กิจกรรมแก้ไขปัญหายะยะของชุมชน การส่งเสริมการทำความดีและประกาศยกย่องเชิดชูผู้ทำความดีในชุมชน กิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมบ้าน วัด โรงเรียน ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน กิจกรรมสืบสานขนมไทยโบราณ กิจกรรมส่งเสริมการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน กิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมการปลูกฝังขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมให้เยาวชนผ่านการเล่นดนตรีไทย กิจกรรมสวนครัวรั้วกินได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมพลังชุมชนเข้มแข็งต้านยาเสพติด และกิจกรรมจิตอาสา เป็นต้น ซึ่งเป็นการมีการจัดกิจกรรมครบทั้ง 3 มิติ โดยผู้นำจะลงมือทำให้

เห็นเป็นตัวอย่างแล้วชักชวนให้คนในชุมชนร่วมกิจกรรม ไม่มีการบังคับให้เข้าร่วม การทำกิจกรรมในชุมชนจะเกิดจากความสมัครใจของคนในชุมชนเอง ทั้งนี้ จากการประเมินตนเองโดยการติดตามผลความสำเร็จและความพึงพอใจของคนในชุมชน พบว่าชุมชนบ้านไทรน้อยสามารถดำเนินการตามแผนส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างน่าพอใจ ส่งผลให้มีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานและเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง (มยุรี ศรีนาค, 2566 , 22 มกราคม)

สิ่งที่น่าสนใจจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ พบว่า ผู้นำชุมชนจะศึกษาแนวทางการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนของส่วนราชการต่าง ๆ แล้วนำมาปรับให้เข้ากับกิจกรรมในชุมชน เพื่อสนองนโยบายของส่วนราชการต่าง ๆ แล้วนำเสนอสิ่งที่ชุมชนมีให้แก่ส่วนราชการทราบผ่านการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของส่วนราชการ เมื่อชุมชนมีความพร้อมและสามารถสนองนโยบายด้านต่าง ๆ ได้ครบถ้วนตามแนวทางของส่วนราชการ ชุมชนก็จะได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการต่าง ๆ มากขึ้น ตลอดจนได้รับการผลักดันให้เข้าร่วมเสนอผลงานเพื่อรับรางวัลตั้งแต่ระดับจังหวัดจนถึงระดับประเทศ สร้างชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ความโอ้อ้อมอารีและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ซึ่งเป็นนิสัยพื้นฐานของคนในชุมชนที่อยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย เป็นสังคมที่มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน โดยมีพื้นฐานมาจากการที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ต่างเป็นเครือญาติ หรือเป็นคนที่อยู่ใกล้ชิดสนิทสนมกันมาตั้งแต่อดีต อีกทั้งคนในชุมชนก็มีความเชื่อมั่นศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน ส่งผลให้เมื่อผู้นำชุมชนต้องการความร่วมมือในการทำกิจกรรมใด ๆ โดยเฉพาะความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม จึงมักได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน ยกเว้นแต่กรณีที่มีการกิจอื่นที่สำคัญ หรือข้อขัดข้องทางด้านสุขภาพ ก็จะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมนั้น

5.2 การถอดบทเรียนกระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรม เกิดจากการระดมความคิดจากกลุ่มผู้นำชุมชนประชุมปรึกษาหารือ โดยกำหนดรูปแบบการดำเนินการจากการวิเคราะห์สิ่งที่ชุมชนอยู่เดิม สิ่งที่เป็นปัญหา และสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น แล้วกำหนดเจตนารมณ์และคุณธรรมเป้าหมายของชุมชนไว้เบื้องต้นหลาย ๆ ข้อ จากนั้นจึงขอความร่วมมือจากคนในชุมชนให้เข้าร่วมประชุมรับฟังและแสดงความเห็น เพื่อให้ได้เจตนารมณ์ร่วมกันของชุมชน และคุณธรรมเป้าหมายที่ชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น ประกอบด้วย 1) เราจะยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา 2) เราจะดำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 3) เราจะรักษาและสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น 4) เราจะปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 5) เราจะเป็นพลังจิตอาสาทำความดีเพื่อแผ่นดิน จากนั้นชุมชนจึงร่วมกันกำหนดแผนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับคุณธรรมเป้าหมาย โดยกลุ่มผู้นำชุมชนจะมีการทบทวนแผนการดำเนินงานกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นปีละ 1 ครั้ง และสื่อสารผลที่เกิดขึ้นนั้นให้แก่คนในชุมชนร่วมรับทราบ ทั้งที่เป็นทางการผ่านการประชุมและไม่เป็นทางการผ่าน Line กลุ่มชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนสามารถประสานความร่วมมือกับคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้จากความเชื่อถือ

ไว้วางใจของคนในชุมชนที่มีต่อกลุ่มผู้นำ อีกทั้งทุนทางสังคมของคนในชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อ ความเป็นเครือญาติ และแนวทางการใช้ชีวิตตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ผู้นำชุมชนสามารถนำจุดแข็งนี้มาดำเนินการขับเคลื่อนให้ชุมชนเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบได้ นอกจากนี้ การที่ผู้นำชุมชนสามารถนำเสนอแผนงานและผลงานต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและมีเครือข่ายความร่วมมือจากทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งจากข้อมูลนี้ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ ถอดบทเรียนชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย และนำมาสร้างรูปแบบ (Model) ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ถอดบทเรียนกระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Model)

6.สรุปผลการวิจัย

6.1 กระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 4 กลุ่ม อธิบายความหมายของชุมชนคุณธรรมต้นแบบไม่ตรงตามที่คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติให้ความหมายไว้นัก และส่วนมากจะไม่ทราบกระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ แต่ก็มีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนอย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่ได้รู้สึกว่าเป็นการดำเนินการตามขั้นตอนที่ราชการกำหนด แต่เป็นสิ่งที่ดำเนินการทำอยู่แล้วเป็นปกติตามวิถีของชุมชน นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง 2) พื้นฐานของคนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข 3) การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายร่วมกัน 4) มีช่องทางการติดต่อสื่อสารเข้าถึงคนในชุมชน และ 5) สามารถประสานความร่วมมือกัน (ผู้นำ คนในชุมชน วัด ส่วนราชการ)

6.2 การถอดบทเรียนกระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย เกิดจากการระดมความคิดจากกลุ่มผู้นำชุมชนประชุมปรึกษาหารือกัน แล้วขอความร่วมมือ

จากคนในชุมชนให้เข้าร่วมประชุมรับฟังและแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดเจตนารมณ์และคุณธรรม เป้าหมายของชุมชน ตลอดจนกำหนดแผนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับคุณธรรมเป้าหมาย ร่วมกัน โดยกลุ่มผู้นำชุมชนจะมีการทบทวนแผนการดำเนินงานกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นปีละ 1 ครั้ง และสื่อสาร ผลที่เกิดขึ้นนั้นให้แก่คนในชุมชนร่วมรับทราบ นอกจากนี้กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการของชุมชนสามารถ นำจุดแข็งในด้านความสามัคคีร่วมมือของคนในชุมชน และการใช้ชีวิตตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชน อันเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของ ชุมชน มาใช้ในการขับเคลื่อนให้ชุมชนเป็นชุมชนคุณธรรมได้สำเร็จเป็นรูปธรรม จนได้รับรางวัลชุมชน คุณธรรมต้นแบบโดดเด่นระดับประเทศ

7. การอภิปรายผลการวิจัย

ถอดบทเรียนชุมชนคุณธรรมต้นแบบของบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

7.1 กระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามหลักเกณฑ์ 9 ขั้นตอน ของกระทรวงวัฒนธรรมนั้น ต้องอาศัย การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยสำคัญ ต่อการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ สอดคล้องกับวรญาณ จิระวิพลวรรณ และคณะ (2564) ที่อธิบายกระบวนการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบว่า เริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนด อัตลักษณ์ สร้างระบบการบริหารอย่างมีส่วนร่วม มีการขับเคลื่อนการดำเนินงาน การประชุมปฏิบัติการ จัดทำแผน ลงมือปฏิบัติและประเมินผลการปฏิบัติ และสอดคล้องกับธนา จันทรม (2565) ที่ได้ศึกษา ถึงองค์ประกอบและรูปแบบของทุนทางสังคมที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชน พบว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัย สำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน นอกจากนี้พื้นฐานแนวคิดของคนในชุมชนที่มีความ เอื้อเฟื้อ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตลอดจนมีความประพฤติดีมีศีลธรรม การทำประโยชน์ต่อสังคมโดย ไม่หวังผลตอบแทน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สามารถขับเคลื่อนให้ชุมชนบ้านไทรน้อยเป็นชุมชนคุณธรรม ต้นแบบได้ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การพิจารณาชุมชนท้องถิ่นต้นแบบด้านคุณธรรมของศูนย์คุณธรรม (2564) ที่ให้แนวทางไว้ว่า ชุมชนท้องถิ่นที่ดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จจนเกิดเป็นต้นแบบด้านคุณธรรม ได้นั้น ย่อมจะมีการยึดมั่นในหลักคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ผ่านกิจกรรมกลุ่ม วิธีการดำเนินชีวิตของชาวชุมชน ซึ่งกิจกรรมมีชีวิตนั้นจะสะท้อนถึงการมีและการส่งเสริมคุณธรรม ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนบ้านไทรน้อยยังเป็นผู้ที่มี บทบาทอย่างมากในการดำเนินงานให้ชุมชนเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ผู้นำชุมชนนี้มีลักษณะที่สอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำของ เคิร์ท เลวิน และทฤษฎีภาวะผู้นำของ เรนซิส ลิเคิร์ต กล่าวคือ ผู้นำของชุมชนนี้มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ใช้การตัดสินใจของกลุ่ม หรือให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รับฟังความคิดเห็นส่วนรวม และมีลักษณะความเป็นผู้นำแบบ

ปรึกษาหารือที่ให้ความไว้วางใจและให้สิทธิการตัดสินใจแต่ไม่ทั้งหมด มีการให้รางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจ ใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีการติดต่อสื่อสารแบบ 2 ทาง ทั้งจากระดับล่างขึ้นบน และจากระดับบนลงล่าง และยังสอดคล้องกับการศึกษาของอโรชา ทองลาว (2558) ได้อธิบายไว้ว่า ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นผู้ที่สามารถมองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาที่ดี เห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เป็นผู้เสียสละ อดทน สามารถทำงานร่วมกับคนในชุมชนและได้รับความไว้วางใจ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านไทรน้อย ส่งผลให้ผู้นำชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบได้ง่าย เนื่องจากคนในชุมชนส่วนมากตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมีน้ำใจต่อกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน รวมถึงเป็นเครือญาติ ประกอบกับความเชื่อมั่นในตัวผู้นำชุมชน และการให้ความสำคัญต่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของคัชพล จันทเพชรและพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2560) ที่พบว่าเมื่อเกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการ และเมื่อชุมชนเกิดการเรียนรู้และเห็นประโยชน์ร่วมกันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาอย่างมีเอกภาพภายในชุมชน นอกจากนี้อโรชา ทองลาว (2558) ยังพบว่า การที่คนในชุมชนมีความสามัคคี ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีระบบสังคมแบบเครือญาติ ร่วมคิดร่วมทำและร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกันอย่างต่อเนื่อง จะทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปได้ด้วยดี

7.2 การถอดบทเรียนกระบวนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบของชุมชนบ้านไทรน้อย พบว่า สิ่งสำคัญของกระบวนการดำเนินงานมาจากผู้นำชุมชนและคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ 9 ขั้นตอนที่กระทรวงวัฒนธรรมกำหนดไว้ โดยเป็นการมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมชาติ อันเกิดจากพื้นฐานทุนทางสังคมของคนในชุมชน ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน ความเสียสละและการลงมือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างจนเกิดผลสำเร็จที่สร้างความเชื่อมั่นให้คนในชุมชน ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทำให้เกิดการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบได้ สอดคล้องกับอโรชา ทองลาว (2558) ที่พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการ 9 บวร ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คือ การที่มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนา มีทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนคุณธรรมบ้านไทรน้อย

กลุ่มผู้นำชุมชนยังขาดการสร้างความสำเร็จให้คนในชุมชนเข้าใจถึงกระบวนการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนคุณธรรม และวิธีการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ควรมีการสื่อสาร

และทำความเข้าใจ การถ่ายทอดองค์ความรู้ หรือการอธิบายหลักการและวัตถุประสงค์เพิ่มเติม ก่อนการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมต่าง ๆ

8.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินชุมชนคุณธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแบ่งระดับชุมชนนั้น บางข้อไม่สามารถนำมาพิจารณาได้จริง ไม่สามารถวัดผลได้ เนื่องจากไม่มีการเก็บข้อมูลเปรียบเทียบ เช่น การวัดพฤติกรรมของคนในชุมชนว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ ความสุขของคนในชุมชน เพิ่มขึ้นหรือไม่ เป็นต้น อีกทั้งห้วงเวลาการรายงานผลไม่สอดคล้องกับการดำเนินงาน กล่าวคือ ชุมชนดำเนินกิจกรรมตามรอบปีงบประมาณ แต่ราชการมีการกำหนดให้ชุมชนประเมินผลและรายงานผล ในระหว่างปี ซึ่งบางกิจกรรมยังไม่เกิดขึ้น ก็จะไม่สามารถประเมินผลและรายงานผลได้ จึงควรมีการ ทบทวนตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมินชุมชนคุณธรรม และทบทวนการกำหนดเวลาส่งผลการประเมินของ ชุมชนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

8.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาชุมชนอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้ขับเคลื่อนเป็นชุมชนคุณธรรม หรือศึกษาชุมชนอื่น ๆ ที่เป็นชุมชน คุณธรรมแล้ว แต่ไม่สามารถยกระดับเป็นต้นแบบได้
- 2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบชุมชนใกล้เคียงกับชุมชนคุณธรรมที่อยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือจังหวัดใกล้เคียง เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง
- 3) ถอดบทเรียนความสำเร็จอื่น ๆ ของชุมชนบ้านไทรน้อย เช่น ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนการบริหาร จัดการชุมชนท่องเที่ยว การสร้างรายได้จากทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น

9. บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). คู่มือการประเมินองค์กร ชุมชน อำเภอและจังหวัดคุณธรรมภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 – 2565). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กานดา เตชะขันหมาก. (2565). การถอดบทเรียนในกระบวนการจัดการความรู้. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 13(2), 189 – 204.
- คัชพล จันเพชร และพิทักษ์ศิริวงศ์. (2559). การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 10(1), 111 – 121.

ชัยรัตน์ จุสปาโล, ยุพภรณ์ อูไรรัตน์, วรพงษ์ อัสวเกษตรณี, สุจิตราภรณ์ จุสปาโล, และบุญรัตน์ บุญรัมย์.

(2563). การเสริมสร้างศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมบน
ฐานอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. (รายงานผลการวิจัย).

กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

ณดา จันทร์สม. (2565, 29 พฤศจิกายน). **ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน**. ค้นเมื่อ 25
ตุลาคม 2565, จาก <https://thaipublica.org/2022/11/nida-sustainable-move09/>.

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). **ชุมชน**. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2565). **ตัวชี้วัดหลักการมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบัน
พระปกเกล้า.

ประพนธ์ ผาสุขยัต. (2553). **การจัดการความรู้ ฉบับ KM Inside**. กรุงเทพฯ: เอ็มเอ็นเตอร์ไพรส์.

ทวีศิลป์ ภูมณฑล. (2553). **การพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น
ของประชาชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เทพศักดิ์ อังคนาวิตต์ และผดุงนิศา มุสิกไชย. (2561). การถอดบทเรียนจากโครงการจัดการความ
ปลอดภัยด้านยาในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ระหว่างปี 2558-2560. **วารสารเภสัชกรรมไทย**, 10(1) , 142 – 160.

ธัญศิรินทร์ จันทร์หอม. (2562). **โครงการพัฒนาทุ่งช้าง สู่เมืองน่านน่าอยู่ ต้นแบบของการพัฒนา
ชุมชนสู่การพัฒนาเมือง**. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

ปรีชัย ดาวอุดม และเจษฎา เนตะวงศ์. (2562). **การถอดบทเรียนชุมชนเพื่อการปฏิรูปกระบวนการ
จัดการทรัพยากร : พลวัตแห่งการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ตำบลหนอง
พันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี**. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบัน
พระปกเกล้า.

พนามาศ ตริวรณกุล, เมตตา เร่งชวนขวาย, เสถียร แสงแถวทิม, อรุช นวราช, และชอุทธิพร มั่งเกร็ด.
(2562). **การถอดบทเรียนการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในโซ่
คุณค่าสามพรานโมเดล**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พรชัย จุลเมตต์, สมชาย ตริทิพย์สถิตย์, ฉวีวรรณ ชื่นชอบ, จิตภา จุฑาภูวดล, และ กนิษฐา ภู่วง.

(2561). **ประสิทธิผลของโปรแกรมการสร้างแรงจูงใจร่วมกับการมีส่วนร่วมของครอบครัวต่อ
พฤติกรรมการดูแลตนเองในการป้องกันโรคหลอดเลือดสมอง**. (รายงานผลการวิจัย). ชลบุรี:
มหาวิทยาลัยบูรพา.

พระदेวิศม์ สุขถาวร, ประจิตร มหาหิง, และจุฬาพรณภรณ์ ธนะแพทย์. (2563). ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมาภิบาลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา. **วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์**, 5(3), 552 – 564.

พัชรินทร์ จิงประวัติ. (2561). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานีและจังหวัดนครนายก. **วารสารกระแสวัฒนธรรม**, 19(35), 64-76.

ภาสวรรณ วัชรดำรงศักดิ์, ชินานาญ วิทยาประภากร, ญาณิศา โกมลสิริโชค, หฤทัย อาซากิจ และ ลัดดา ปินตา.

(2562). การวิจัยและกระบวนการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ OTOP ประเภทผลิตภัณฑ์ผ้าและสิ่งทอพื้นถิ่นของอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ บนฐานทรัพยากรชุมชนเพื่อมุ่งสู่การค้าที่เป็นธรรม. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

มัลลิกา ต้นสอน. (2544). **พฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กซ์เบอร์เนท จำกัด.

ราตรี จุลศิริ. (2560). **เครือข่ายผู้บริโภค : การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งและรู้จักสิทธิในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กสทช.

วรรณญา จิระวิบูลวรรณ, สุนันท์ นวลเพ็ง, และ ชาญนรงค์ อินทรประเสริฐ. (2564). การถอดบทเรียน :

โรงเรียนต้นแบบโครงการโรงเรียนคุณธรรม ในจังหวัดหนองบัวลำภู. **วารสารครุศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี**, 3(1) , 1 – 17.

วิภาดา คุปตานนท์. (2544). **การจัดการและพฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.

วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2535). **หลักการพัฒนาชุมชน : ชุมชนประยุกต์**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

วิระ นิจอตร์รัตน์. (2551). **คู่มือถอดความรู้ด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง**. กรุงเทพฯ: รวมทวีผลการพิมพ์.

ศุภวัธย์ พลายน้อย. (2562). **นวัตวิถีวิทยาการถอดบทเรียนและการสังเคราะห์ความรู้**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เอ.เอส. จำกัด.

สนธยา พลศรี. (2547). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุชีพ ปุณยานุภาพ. (2540). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย.

สุธิดา แจ่มประจักษ์. (2565). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. **วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**, 6(2) , 214 – 222.

สุภัทรชัย สีสะใบ. (2564). ถอดบทเรียนจากพื้นที่วิจัย : การเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงตามแนวพระพุทธศาสนาในชุมชนคลองกระทิง จังหวัดสมุทรสงคราม. **วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ**, 4(1), 74 – 88.

- อมรวิชัย นาคทรพรพ. (2548). การศึกษาในวิถีชุมชน : การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุด
โครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- อุทัย ปริณญาสุทธินันท์. (2562). ถอดบทเรียนการจัดการชุมชนทุ่งคำเสา. วารสารมหาวิทยาลัย
ศิลปากร. 39(3) , 63 – 71.
- อโรชา ทองลาว. (2558). การถอดบทเรียนผลการดำเนินงานโครงการ 9 บวรของ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
วิชาพัฒนศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Mitchell, Terrence R., & Larson. Jr. Jane R. (1987). **People in Organization : An
Introduction to Organizational Behavior.** (3 rd ed). Singapore: McGraw – Hill.